अध्याय ३९ वा.

श्रीगणेशाय नमः । श्रीसरस्वत्यै नमः । श्रीगुरुभ्यो नमः ।
श्रीकुलदेवतायै नमः । श्रीसीतारामचंद्राभ्यां नमः ।
॥ श्रीसद्गुरुसाइनाथाय नमः ॥

धन्य धन्य शिरडी स्थान । धन्य द्वारकामाईभुवन[1] ॥
जेथें श्रीसाई पुण्यपावन । आनिर्वाण वावरले ॥ १ ॥

धन्य धन्य शिरडीचे जन । जयालागीं इतक्या लांबून ॥
जेणें कवण्याही निमित्तें येऊन । ऋणी करून ठेविलें ॥ २ ॥

गांव शिरडी आधीं लहान । साई सहवासें झाला महान ॥
त्याचेनि झाला अति पावन । त्याचेनि तीर्थपण तयाला ॥ ३ ॥

त्या शिरडीच्या बायाही धन्य । धन्य त्यांची श्रद्धा अनन्य ॥
न्हातां दळतां कांडितां धान्य । गाती असामान्य साईतें ॥ ४ ॥

धन्य धन्य तयांचें प्रेम । गीतें गाती अत्युत्तम ॥
ऐकतां तयांतील कांहीं अनुत्तम । होतसे उपरम मनास ॥ ५ ॥

म्हणोनियां श्रोतयांप्रती । यथाकाळें कथानुसंगती ॥
व्हावया तयांची जिज्ञासातृप्ती । देईन विश्रांतीदायक तीं ॥ ६ ॥

साई निजामशाहींत प्रकट । आम्रतळीं मार्गानिकट ॥
धूपखेडयाचे वऱ्हाडासकट । शिर्डीस अवचट पातले ॥ ७ ॥

---

१ आपली मशीद ही द्वारकामाई आहे असें श्रीसाईबाबा पुष्कळ वेळां म्हणत.

या खेड्यांतील पुण्यवान। चांद पाटील नामाभिधान ॥
तया आरंभीं जडलें हें निधान। इतरां दर्शन त्याचेनी ॥ ८ ॥

कैसी तयाची घोडी हरवली। कैसी साईची गांठीं पडली ॥
कैसी तयांनी चिलिम पाजिली। घोडी त्या दिधली मिळवून ॥९॥

चांदभाईचे कुटुंबाचा। भाचा एक होता लग्नाचा ॥
वधूचा योग जुळला शिरडीचा। वऱ्हाड वधूच्या गांवीं ये ॥ १० ॥

ये विषयींची साद्यंत कथा। पूर्वींच कथिलीसे श्रोतयांकरितां ॥
तथापि स्मरली प्रसंगोपात्तता। नको पुनरुक्तता तयाची ॥ ११ ॥

चांद पाटील केवळ निमित्त। भक्तोद्धाराची चिंता अत्यंत ॥
म्हणोनि साई हा अवतार धरित। स्वयेंच कीं येत शिरडींत ॥१२॥

जड मूढ हीनदीन। व्रततपसंस्कार विहीन ॥
साळेभोळे भावार्थी जन। कोण साईवीण उद्धरिता ॥ १३ ॥

अष्टादश वर्षांचें वय। तेथून एकांताची संवय ॥
रात्रीं कुठेंही पडावें निर्भय। सर्वत्र ईश्वरमय ज्यासी ॥ १४ ॥

होता जेथें पूर्वीं खड्डा। अवघ्या गांवाचा जो उकिरडा ॥
दिवसा फिरावें चहूंकडा। रात्रीं पहुडावें ते स्थानीं ॥ १५ ॥

ऐसीं गेलीं वर्षें बहुसाल। आला खड्ड्याचा उदयकाळ ॥
उठला सभोंती वाडा विशाळ। या दीनदयाळ साईचा ॥ १६ ॥

अंती त्याच खड्ड्याचा गाभारा। झाला विसावा साई शरीरा ॥
तेथेंच त्यांना अक्षय थारा। झाला उभारा समाधीचा ॥ १७ ॥

तोच प्रणतवत्सळ साईसमर्थ। दुस्तर भवार्णव संतरणार्थ ॥
ही निज चरित्र नौका यथार्थ। भक्तजन हितार्थ निर्मीतसे ॥ १८ ॥

कीं ही भवनदी महा दुस्तर। अंधपंगू हा भक्तपरिवार ॥
तयालागीं कळवळा फार। पावेल पैल पार कैसेनी ॥ १९ ॥

सर्वां आवश्यक भवतरण । तदर्थ व्हावें शुद्धांतःकरण ॥
चित्तशुद्धि मुख्य साधन । भगवद्भजन त्या मूळ ॥ २० ॥
श्रवणासारिखी नाहीं भक्ति । श्रवणें सहज गुरुपदासक्ति ॥
उपजे निर्मळ शुद्ध मती । जेथून उत्पत्ती परमार्था ॥ २१ ॥
या साईच्या अगणित कथा । गातां गातां होईल गाथा ॥
तरी हो संकलित वानूं जातां । नावरे विस्तृतता अनावर ॥ २२ ॥
जों जों श्रोतयांश्रवणीं चाड । तों तों वाढे निवेदनीं आवड ॥
पुरवूनि घेऊं परस्पर कोड । साधूं कीं जोड निजहिताची ॥ २३ ॥
साईच येथील कर्णधार । दृढ अवधान हाचि उतार ॥
कथाश्रवणीं श्रद्धा आदर । त्या पैलपार अविलंबें ॥ २४ ॥
गताध्यायीं निरूपण । जाहलें संक्षेपें हंडीचें वर्णन ॥
दत्तभक्ति दृढीकरण । भक्तसंतर्पण नैवेद्यें ॥ २५ ॥
प्रत्येक अध्याय संपवितांना । पुढील अध्याय विषयसूचना ॥
होत गेली ऐसी रचना । समस्तांना अवगत हें ॥ २६ ॥
परी संपतां गताध्याय । नव्हती पुढील कथेची सय[1] ॥
साई आठवूनि देतील जो विषय । तोचि कीं आख्येय होईल ॥२७॥
ऐसें जे होतें स्पष्ट कथिलें । तैसेंच साईकृपें जें आठविलें ॥
तेंचि कीं श्रोतयांलागीं वहिलें । सादर केलें ये ठायीं ॥ २८ ॥
तरी आतां श्रोतयां प्रार्थना । दूर सारूनियां व्यवधाना ॥
शांत चित्तें द्या अवधाना । होईल मना आनंद ॥ २९ ॥
एकदां चांदोरकर सद्भक्त । बैसूनियां मशीदींत ॥
असतां चरणसंवाहन करीत । गीताही गुणगुणत मुखानें ॥ ३० ॥
भगवद्गीता चतुर्थाध्याय । जिव्हेस लावून दिधला व्यवसाय ॥
हस्तें चेपीत साईचे पाय । पहा नवल काय वर्तलें ॥ ३१ ॥

१ आठवण.

भूतभविष्य वर्तमान । साईसमर्था सर्व ज्ञान ॥
नानांस गीतार्थ समजावून । द्यावा हें मन जाहलें ॥ ३२ ॥

ज्ञानकर्म संन्यासन । ब्रह्मार्पण योगाध्यायाचें पठण ॥
नानाची ती अस्पष्ट गुणगुण । केली कीं कारण प्रश्नास ॥ ३३ ॥

"सर्व[2] कर्माखिलं पार्थ" । होय ज्ञानीं परिसमाप्त ॥
संपतां हा त्रयस्त्रिंशत[3] । 'तद्विद्धि[4] प्रणिपात' चालला ॥ ३४ ॥

हा जो श्लोक चवतिसावा । येथेंच पाठास आला विसावा ॥
बाबांच्या चित्तीं प्रश्न पुसावा । निजबोध ठसावा नानांस ॥ ३५ ॥

म्हणती नाना काय गुणगुणसी । म्हणरे स्पष्ट हळू जें म्हणसी ॥
येवूं दे कीं ऐकूं मजसीं । पुटपुटसी जें गाळांत ॥ ३६ ॥

म्हण म्हणतां आज्ञाप्रमाण । श्लोक म्हटला चारी चरण ॥
बाबा पुसती अर्थनिवेदन । स्पष्टीकरणपूर्वक ॥ ३७ ॥

तंव ते नाना अतिविनीत । बद्धांजुळी होऊनि मुदित ॥
मधुर वचनें प्रत्यूत्तर देत । वदत भगवंत मनोगत ॥ ३८ ॥

आतां हा सांईनाना संवाद । व्हावया सर्वत्रांना विशद ॥
मूळ श्लोक पदप्रपद । करूं कीं उद्धृत गीतेंतुनी ॥ ३९ ॥

कळावया प्रश्नाचें वर्म । तैसेच संताचे मनोधर्म ॥
करावा वाटे ऐसा उपक्रम । जेणें ये निर्भ्रम अर्थ हाता ॥ ४० ॥

आधीं गीर्वाण भाषा दुर्गम । साईस कैसी झाली सुगम ॥
आश्चर्य करती प्रश्न सवर्म । ज्ञान हें अगम्य संतांचें ॥ ४१ ॥

---

१ भग.गी. अ. ४ था. २ सर्वकर्माची परिसमाप्ति ज्ञानांत होते. ३ भ. गी. श्लोक ३३ वा. ४ ज्याच्या आरंभीं 'तद्विद्धिप्रणिपातेन' असें आहे त्या श्लोकाचें पठण सुरू झालें. ५ श्रीसाई बाबा व कै. वा. नानासाहेब चांदोरकर यांचा. ६ स्पष्ट. ७ उतारा घेऊं. ८ स्पष्ट.

कधीं अध्ययन केलें संस्कृता । कधीं नकळे वाचिली गीता ॥
कीं तो गीतार्थहृद्गतज्ञाता । तैसा हो करिता प्रश्नातें ॥ ४२ ॥
श्रोतयांचिया समाधाना । व्हावी मूळ श्लोकाची कल्पना ॥
म्हणोनि अक्षरशः भगवंतवचना । वदतों जें विवेचना साह्यभूत ॥४३॥

" तद्विद्धि प्रणिपातेन । परिप्रश्नेन सेवया ॥
उपदेक्ष्यंति तेऽज्ञानं । ज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिनः ॥ ४४ ॥

भ. गी. अ. ४ श्लो. ३४ वा.

हा तो गीतेचा मूळश्लोक । भाष्यानुसार अर्थ देख ॥
टीकाकारही झाले अनेक । ते एकवाक्यात्मक समस्त ॥ ४५ ॥
नानाही मोठे बहुश्रुत । गीताभाष्यपारंगत ॥
करूं लागती पदपदार्थ । यथा विदित श्लोकार्थ ॥ ४६ ॥
रसपूरित मधुरवाणी । नाना सविनय नम्रपणीं ॥
अन्वयअर्थ आणूनि ध्यानीं । अर्थ निवेदनीं सादर ॥ ४७ ॥
म्हणती गुरुपदीं प्रणिपात । गुरुसेवेसीं विकी जो जीवित ॥
प्रश्नादिकीं आदरवंत । ज्ञानी त्या ज्ञानार्थ उपदेशिती ॥ ४८ ॥
सारांष कृष्ण कृपामूर्ती । अर्जुना जें प्रेमें वदती ॥
गुरुसेवा गुरुप्रणती । ज्ञान संवित्ती दायक ही ॥ ४९ ॥
अर्जुना एणें मार्गें जातां । तत्त्वदर्शीज्ञानी तुज करितां ॥
दावितील ज्ञानाचा रस्ता । बाबा या अर्था मी जाणें ॥ ५० ॥
शांकरभाष्य आनंदगिरी । शंकरानंदी व्याख्या श्रीधरी ॥
मधुसूदन नीलकंठाधारीं । उपदेश परीही देवाची ॥ ५१ ॥
प्रथम दोन चरणांचा अर्थ । मान्य करिती साई समर्थ ॥
परी उत्तर श्लोकार्धमथित । साई जें कथित तें परिसा ॥ ५२ ॥

इतरही भक्त चकोरगण । साई मुखचंद्र अनुलक्षून ॥
करावया अमृतकण सेवन । आ पसरूनि आस्थित ॥ ५३ ॥
म्हणती नाना त्रितीय चरण । पुनश्च लक्ष्यांत घेई पूर्ण ॥
ज्ञान शब्दा मागील जाण । अवग्रह आण अर्थास ॥ ५४ ॥
हें मी काय वदें विपरीत । अर्थाचा काय करितों अनर्थ ॥
असत्य काय पूर्वील भाष्यार्थ । ऐसेंही निरर्थना मानी ॥ ५५ ॥
ज्ञानी आणि तत्वदर्शी । ज्ञान उपदेशीती ऐसें जें म्हणसी ॥
तेथें अज्ञान पद जैं घेसी । यथार्थ घेसील प्रबोध ॥ ५६ ॥
ज्ञान नव्हे बोलाचा विषय । कैसें होईल तें उपदेश्य ॥
म्हणोनि ज्ञान शब्दाचा विपर्यय । करी मग प्रत्यय अनुभवी ॥ ५७ ॥
परिसिला तुझा ज्ञान पदार्थ । अज्ञान घेतां कायरे वेंचत ॥
' अज्ञान ' वाणीचा विषय होत । ज्ञान हें शब्दातीत स्वयें ॥ ५८ ॥
वार वेष्टी गर्भासीं । अथवा मल आदर्शासी ॥
विभूति आच्छादी वन्हीसीं । तैसेंच ज्ञानासीं अज्ञान ॥ ५९ ॥
अज्ञानानें आवृत ज्ञान । केलें या गी[१]तीं भगवंतें कथन ॥
एतदर्थ होतां अज्ञान निरसन । स्वभावें ज्ञान प्रकाशे ॥ ६० ॥
ज्ञान हें तो स्वतः सिद्ध । शैवालावृत तोयसें शुद्ध ॥
हें शैवा[२]ल जो सारील प्रबुद्ध । तो जल विशुद्ध लाधेल ॥ ६१ ॥
जैसें चंद्र सूर्याचें ग्रहण । ते तो सर्वदा प्रकाशमान ॥
राहू केतू आड येऊन । आमुचे नयन अवरोधिति ॥ ६२ ॥
चंद्र सूर्यांना ही बाध । हा तो अमुचे दृष्टीस अवरोध ॥
तैसें ज्ञान असे निर्बाध । स्वयंसिद्ध स्वस्थानीं ॥ ६३ ॥

१ भगवद्गीतेंत. २ शेवाळी.

डोळा करी अवलोकन । तयाची देखणी शक्ती तें ज्ञान ॥
वरी पडळ वाढे तें अज्ञान । तयाचें निरसन आवश्यक ॥ ६४ ॥

तें पडळ अथवा सारा । हस्तकौशल्यें दूर सारा ॥
देखणी शक्ति प्रकट करा । अज्ञान तिमिरा झाडोनी ॥ ६५ ॥

पहा हें सकल दृश्य जात । अनिर्वचनीय माया विजृंभित ॥
हीच अनादि अविद्या अव्यक्त । अज्ञान विलसित तें हेंच ॥ ६६ ॥

ज्ञान ही वस्तू जाणावयाची । नव्हे ती विषय उपदेशाची ॥
प्रणिपात परिप्रश्न सेवा हींची । गुरुकृपेचीं साधनें ॥ ६७ ॥

विश्वाचें सत्यत्व महा भ्रम । हेंचि ज्ञानावरण तम ॥
निरसूनि जावें लागे प्रथम । प्रज्ञान ब्रह्म प्रकटे तैं ॥ ६८ ॥

संसार बीज जें अज्ञान । डोळां पडतां गुरुकृपांजन ॥
उडे मायेचें आवरण । उरे तें ज्ञान स्वाभाविक ॥ ६९ ॥

ज्ञान हें तो नव्हे साध्य । तें तों आधींच स्वयंसिद्ध ॥
हें तो आगमनिगम प्रसिद्ध । अज्ञान हा विरोध ज्ञानाला ॥ ७० ॥

देवां भक्तां जें भिन्नपण । हेंच मूळ अज्ञान विलक्षण ॥
तया अज्ञानाचें निरसन । होतांच पूर्ण ज्ञान उरे ॥ ७१ ॥

दोरा पोटीं सर्पाजनन । हें तो शुद्धस्वरूपाज्ञान[1] ॥
स्वरूपोपदेशें निरसे अज्ञान । उरे तें ज्ञान दोराचें ॥ ७२ ॥

पोटीं सुवर्ण वरी काट । काटापोटीं लखलखाट ॥
परी तो व्हावयालागीं प्रकट । हव्यवाटचि[2] आवश्यक ॥ ७३ ॥

मायामूळ देह जनन । अदृष्टाधीन देहाचें चलन ॥
द्वंद्वें सर्व अदृष्टाधीन । देहाभिमान अज्ञान ॥ ७४ ॥

म्हणोनि जे स्वयें निरभिमान । तयां न सुखदुःखाचें भान ॥
विरे जैं अहंकाराचें स्फुरण । तैंच अज्ञान निरास ॥ ७५ ॥

१ शुद्ध स्वरूपाचें अज्ञान. २ अग्नि.

स्वस्वरूपाचें अज्ञान । तेंच मायेचें जन्मस्थान ॥
होतां गुरुकृपा माया निरसन । स्वरूपज्ञान स्वभावें ॥ ७६ ॥

एका भगवद्भक्तीवीण । किमर्थ इतर साधनीं शीण ॥
ब्रम्हदेवही माये अधीन । भक्तीच सोडवण तयाही ॥ ७७ ॥

हो का ब्रम्हसदनप्राप्ति । भक्ती वांचून नाहीं मुक्ति ॥
तेथेंहि चुकल्या भगवद्भक्ति । पडे तो पुनरावृत्तींत ॥ ७८ ॥

तरी व्हावया माया निरसन । उपाय एक भगवद्भजन ॥
भगवद्भक्ता नाहीं पतन । भवबंधनही नाहीं तया ॥ ७९ ॥

जन म्हणती माया लटकी । परी ती आहे महा चेटकी ॥
ज्ञानियां फसवी घटकोघटकीं । भक्त नाचविती चुटकीवरी ॥ ८० ॥

जेथें ठकती ज्ञानसंपन्न । तेथें टिकती भाविकजन ॥
कीं ते नित्य हरिचरणीं प्रपन्न । ज्ञानाभिमानधन ज्ञानी ॥ ८१ ॥

म्हणोनि व्हावया मायातरण । धरावे एक सद्गुरूचरण ॥
रिघावें तया अनन्य शरण । भवभयहरण तात्काळ ॥ ८२ ॥

अवश्य येणार येवो मरण । परी न हरीचें पडो विस्मरण ॥
इंद्रियीं आश्रमवर्णाचरण । चित्तें हरिचरण चिंतावे ॥ ८३ ॥

रथ जैसा जुंपल्या हयीं । तैसेंच हें शरीर इंद्रियीं ॥
मनाच्या दृढ प्रग्रहीं[1] । बुद्धी निग्रही निजहस्तें ॥ ८४ ॥

मनसंकल्प विकल्प भरीं । धांवे यथेष्ट स्वेच्छाविहारी ॥
बुद्धि त्या निज निश्चयें निवारी । लगाम आवरी निजसत्ता ॥ ८५ ॥

बुद्धिसारिखा कुशल नेता । ऐसा सारथी रथीं असतां ॥
रथस्वामीसी काय चिंता । स्वस्थ चित्ता व्यवहरे ॥ ८६ ॥

देहगत सकल कार्य । हें बुद्धीचें निजकर्तव्य ॥
ऐसी मनासी लागतां संवय । सर्व व्यवसाय हितमय ॥ ८७ ॥

---

१ लगामीं.

शब्दस्पर्श रूपादि विषय । येणें मार्गें लागल्या इंद्रिय ॥
होईल व्यर्थ शक्तिक्षय । पतन भय पदोपदीं ॥ ८८ ॥

शब्दस्पर्श रूपादिक । पंच विषयीं जें जें सुख ॥
तें तें अंतीं सकळ असुख । परम दुःख अज्ञान ॥ ८९ ॥

शब्दविषया भुले हरीण । अंतीं वेंची अपुला प्राण ॥
स्पर्शविषया सेवी वारण । साहे आकर्षण अंकुशें ॥ ९० ॥

रूपविषया भुले पतंग । जाळूनि निमे अपुलें अंग ॥
मीन भोगी रसविषयभोग । मुके सवेग प्राणास ॥ ९१ ॥

गंधालागीं होऊनि गुंग । कमलकोशीं पडे भृंग ॥
एकेका पायीं इतुका प्रसंग । पांचाचा संघ भयंकर ॥ ९२ ॥

ही तो स्थावर जलचर पंखी । ययांची दुस्थिती देखोदेखी ॥
ज्ञाते मानवही विषयोन्मुखी । अज्ञान आणखी तें काय ॥ ९३ ॥

अज्ञाननाशें विषयविमुख । होतां होईल उन्मनी हरिख ॥
जीव ज्ञानस्वरूपोन्मुख । आत्यंतिक सुख लाधेल ॥ ९४ ॥

चित्तें करा हरिगुरु चिंतन । श्रवणें करा चरित्र श्रवण ॥
मनें करा ध्यानानुसंधान । नामस्मरण जिव्हेनें ॥ ९५ ॥

चरणीं हरिगुरुग्रामागमन । घ्राणीं तन्निर्माल्याघ्राणन ॥
हस्तीं वंदा तयाचे चरण । डोळां घ्या दर्शन तयाचें ॥ ९६ ॥

ऐशा या सकल इंद्रियवृत्ति । तयां कारणें लावितां प्रीति ॥
धन्य तया भक्तांची स्थिति । भगवद्भक्ति काय दुजी ॥ ९७ ॥

सारांश समूळ अज्ञान खाणा । उरे तें ज्ञान सिद्ध जाणा ॥
ऐसें या श्लोकाचें हृद्गत अर्जुना । श्रीकृष्णराणा सूचवी ॥ ९८ ॥

आधींच नाना विनयसंपन्न । परिसूनि गोड हें निरूपण ॥
पायीं घालूनि लोटांगण । वंदिले चरण दो हातीं ॥ ९९ ॥

मग ते श्रद्धानिष्ठ प्रार्थना । करिती दवडा मम अज्ञाना ॥
दंडा माझिया दुरभिमाना । यथार्थ शासना करोनी ॥ १०० ॥
सात्त्विकतेची हौस वरवरी । विकल्प अखंड दाटे अंतरीं ॥
अपमान साहेना क्षणभरी । अज्ञान तें तरी काय दुजें ॥ १०१ ॥
पोटीं प्रतिष्ठेची उजरी । ध्यानाविर्भाव दावीं वरी ॥
कामक्रोध धुमसे भीतरीं । अज्ञान तें तरी काय दुजें ॥ १०२ ॥
आंतूनि सकळ कर्म नष्ट । बाहेर मिरवूं ब्रह्मनिष्ट ॥
आचारहीन विचारभ्रष्ट । अज्ञान स्पष्ट काय दुजें ॥ १०३ ॥
बाबा आपण कृपाघन । करोनियां कृपाजल सिंचन ॥
करा हा अज्ञानदावानल शमन । होईन मी धन्य इतुकेनी ॥ १०४ ॥
नलगे मज ज्ञानाची गोठी । निरसा माझीया अज्ञान कोटी ॥
ठेवा मजवरी कृपादृष्टी । सुख संतुष्टी तेचि मज ॥ १०५ ॥
साई सप्रेम करुणाघन । नानास निमित्ता पुढें करून ॥
तुम्हा आम्हा सकलां लागून । गीतार्थप्रवचन हें केलें ॥ १०६ ॥
गीता भगवंताचें वचन । म्हणोनि हें प्रत्यक्ष शास्त्र जाण ॥
कालत्रयींही याचें प्रमाण । कधींही अवगणन होतां नये ॥ १०७ ॥
परी अत्यंत विषयासक्त । अथवा जो खरा जीवन्मुक्त ॥
या दोघांसीही नलगे शास्त्रार्थ । मुमुक्षू प्रीत्यर्थ या जन्म ॥ १०८ ॥
विषयपाशीं दृढ आकळिला । कधीं पावेन मी मुक्ततेला ॥
ऐसें वदतिया मुमुक्षूला । तारावयाला हीं शास्त्रें ॥ १०९ ॥
पाहूनि ऐशा निज भक्तांला । संतास जेव्हां येतो कळवळा ॥
काढूनि कांहीं निमित्ताला । उपदेश अवलीला प्रकटिती ॥ ११० ॥
देव अथवा गुरू पाहे । भक्ता आधीन सर्वस्वी राहे ॥
भक्त कल्याण चिंता वाहे । सांकडीं साहे तयांचीं ॥ १११ ॥

आतां एक दुजें लहान । करितों साईचें वृत्त कथन ॥
कैसी एकाद्या कार्याची उठावण । करितां नकळतपण दावी ॥ ११२॥

असो सान वा तें मोठें । खरें कारण कधींही न फुटे ॥
कार्य मात्र हळू हळू उठे । वाच्यता न कोठें केव्हांही ॥ ११३ ॥

सहजगत्या एकादें काम । निघावें करावा उपक्रम ॥
न मूळ कारण निर्देश ना नाम । वरिवरी संभ्रम आणीक ॥ ११४ ॥

बोलेल तो करील काय । गरजेल तो वरसेल काय ॥
या रूढ म्हणीचा प्रत्यय । विना व्यत्यय साई दे ॥ ११५ ॥

बाबा सारिख्या अवतार मूर्ति । परोपकारार्थ जगीं अवतरती ॥
होतां इच्छितकार्या समाप्ती । अंतीं अव्यक्तीं समरसती ॥ ११६ ॥

आम्हा न ठावें मूळ कारण । कोठून आलों कोठें प्रयाण ॥
किमर्थ आम्हीं झालों निर्माण । काय कीं प्रयोजन जन्माचें ॥ ११७ ॥

वरें स्वच्छंदें जन्म कंठला । पुढें मृत्यूचा समय आला ॥
सकळ इंद्रियगण विकळ झाला । तरीही न सुचला सुविचार ॥ ११८ ॥

कलत्र पुत्र बंधू जननी । इष्टमित्रादि सकल स्वजनीं ॥
देह त्यागितां पाहूं नयनीं । तरीही न मनीं सुविचार ॥ ११९ ॥

तैसे नव्हती संतजन । ते तों अत्यंत सावधान ॥
अंतकालाचें पूर्णज्ञान । ठावें निज निर्वाण तयांतें ॥ १२० ॥

देह असेतों अति प्रीति । भक्तांलागीं देहें झिजती ॥
देहावसानीं ही देहावस्थिति । निजभक्तहितीं लाविती ॥ १२१ ॥

देह ठेवावयाचे आधीं । कोणी अपुली बांधिती समाधी ॥
कीं पुढें निज देहा विश्रांति । मिळावी निश्चिती ते स्थानीं ॥१२२॥

तैसेंच पहा बाबांनीं केलें । परी तें आधीं कोणा नकळलें ॥
समाधि मंदिर बांधवून घेतलें । अघटित केलें तयांनीं ॥ १२३ ॥

श्री गोपाल जागिरदार बुट्टी

नागपूरस्थ मोठे धनिक । बापूसाहेब बुट्टी नामक ॥
तया हस्तें हें बाबांचें स्मारक । उभविलें देख बाबांनीं ॥ १२४ ॥
बापूसाहेब परम भक्त । साईचरणीं नित्यानुरक्त ॥
आले निज परिवारासहित । राहिले शिरडींत सेवेस ॥ १२५ ॥
धरूनि साई चरणीं हेत । नित्यानुवर्ती तेथेंच वसत ॥
पुढेंही तैसेंच नित्यांकित । रहावें शिरडींत वाटलें ॥ १२६ ॥
घ्यावी एकादी जागा विकत । उठवावी एक छोटी इमारत ॥
स्वतंत्रपणें वसावें तेथ । आलें कीं मनांत तयांच्या ॥ १२७ ॥
येथें हें पेरिलें मूळ बीज । त्याचाच वृक्ष हें मंदीर आज ॥
दृश्य स्मारक भक्तकाज । साई महाराज प्रेमाचें ॥ १२८ ॥
कैसा कैसा याचा उभारा । झाला उपक्रम कवण्या प्रकारा ॥
कैसा हा आला या आकारा । वृत्तांत सांग अवधारा ॥ १२९ ॥
विचार हे ऐसे चित्तीं । दीक्षितांचिया माडीवरती ॥
बापूसाहेब निद्रिस्त स्थिति । दृष्टांत देखती मौजेचा ॥ १३० ॥
तेथेंच एका बिछान्यांत । माधवरावही[1] असतां निद्रिस्त ॥
तयांसही तोच दृष्टांत । परमविस्मित दोघेही ॥ १३१ ॥
बापूसाहेब स्वप्न देखती ॥ बाबा तयांतें आज्ञापिती ॥
आपणही आपुला वाडा निश्चिती । देउळा समवेती बांधावा ॥ १३२ ॥
होतां क्षणींच हा दृष्टांत । बापूसाहेब जाहले जागृत ॥
आमूल स्वप्न आठवीत । आसनस्थित निज शेजे ॥ १३३ ॥
इकडे ऐसें चाललें असतां । माधवराव ऐकिले रडतां ॥
बुट्टीं तयांस जागे व्हा ओरडतां । निद्रितावस्था मावळली ॥ १३४ ॥
कांहो आपण कां रडत होतां । ऐसें माधवरावास पुसतां ॥
म्हणती श्रीचे प्रेमोद्गार परिसतां । प्रेमोद्रेकता पावलों ॥ १३५ ॥

---

१ माधवराव देशपांडे.

बाष्प गद्गद जाहला कंठ । नयनीं आसुवें वाहिलीं उद्भट ॥
प्रेम नावरे आवरितां उत्कट । जाहलें परिस्फुट रुदनांत ॥ १३६ ॥
येऊनि बाबा माझिया निकट । आज्ञा दिधली मजला स्पष्ट ॥
वाडा देऊळ होऊंद्या प्रकट । पुरवीन अभिष्ट सर्वांचें ॥ १३७ ॥
बापूसाहेब अंतरीं विस्मित । दोघांलागीं एकची दृष्टांत ॥
मन जाहलें संशयरहित । कार्यार्थोद्यत निश्चित ॥ १३८ ॥
बुट्टी स्वयें गर्भश्रीमंत । वाडा देऊळ बांधू समर्थ ॥
माधवराव केवळ सुखवस्त । एकचि दृष्टांत उभयांतें ॥ १३९ ॥
परस्परांचीं स्वप्नें जुळलीं । परमानंदा भरती आली ॥
रूपरेखा निश्चित केली । योजना अनुमोदिली काकांनीं ॥ १४० ॥
असो उदयीक प्रातःकाळीं । तिघेही असतां बाबा जवळी॥
बाबा नित्य प्रेमसमेळीं । मुख न्याहाळीत शामाचें ॥ १४१ ॥
शामा वदे देवा हा खेळ । काय आहे तुझा अकळ ॥
झोंपही न घेऊं देसी निश्चळ । तेथेंही आम्हांतें बरळविसी ॥१४२॥
तेव्हां बाबा तें परिसुनी । हस्त ठेवीत आपुले कानीं ॥
वदत आम्ही आपुले ठिकाणीं । म्हणोत कोणी कांहींही ॥ १४३ ॥
असो मग ती पूर्वोक्त योजना । मांडिली बाबांचिया अनुमोदना ॥
जाहली तात्काळ बाबांची अनुज्ञा । समंदिर सदना बांधावया ॥१४४॥
माधवरावांनीं बांधिली कंबर । झाला तळमजला तळघर ॥
त्यांचेच हातून झाली विहीर । काम हें येथवर पोंहोंचलें ॥ १४५ ॥
लेंडीवरी जात असतां । अथवा तेथूनि मागें परततां ॥
खिडक्या बाऱ्या दारें बसवितां । बाबा उत्सुकता अवलोकित ॥१४६॥

---

१ हरि सीताराम दीक्षित. २ माधवराव.

वदत करूनि तर्जनी वरी । येथें दार येथें बारी ॥
येथें पूर्वेस काढा ग्यालरी । शोभा बरी दिसेल ॥ १४७ ॥
पुढें कार्यकारण निमित्तें । बापूसाहेब जोगांचे हस्तें ॥
पुढील काम होणारें होतें । तें मग त्यांतें सोपविलें ॥ १४८ ॥
ऐसें काम होतां होतां । स्फुरण झालें बुट्टीच्या चित्ता ॥
यांतचि एक गाभारा धरितां । मुरलीधर स्थापितां येईल ॥ १४९ ॥
कल्पनेचा झाला उदय । परी न पुसतां बाबांचा मनोदय ॥
बुट्टी न आरंभित कांहींही कार्य । विना गुरुवर्य आज्ञापन ॥ १५० ॥
हा तो त्यांचा नित्यनेम । अनुज्ञा बाबांची हेंच वर्म ॥
नाहीं ऐसें एकही कर्म । त्याविण उपक्रम जयातें ॥ १५१ ॥
किमर्थ व्हावें मध्यें दालन । काय आहे त्याचें प्रयोजन ॥
दोन्ही कडील भिंती पाडून । करावें स्थापन मुरलीधरा ॥ १५२ ॥
दालनाचें व्हावें देवालय । बापूसाहेब यांचा मनोदय ॥
परी पुसावा बाबांचा आशय ॥ असल्यास निसंशय करावें ॥१५३॥
म्हणोनि वदले माधवरावा । आपण बाबांचा विचार घ्यावा ॥
मग पुढील आक्रम योजावा । रुचेल देवा तैशापरी ॥ १५४ ॥
बाबा फेरीवर असतां । वाडियाच्या सन्निध येतां ॥
द्वारानिकट स्वारी पावतां । काय पुसतात शामराव ॥ १५५ ॥
देवा बापूसाहेब वदती । दालनाच्या दोन्ही भिंती ॥
पाडूनि तेथें स्थापूं प्रीति । कृष्ण मूर्ति मुरलीधरा ॥ १५६ ॥
मध्य भागीं चौक साधून । करूं तेथें सिंहासन ॥
वरी मुरलीधर विराजमान । शोभायमान दिसेल ॥ १५७ ॥
ऐसें बापूसाहेब योजिती । परी पाहिजे आपुली अनुमती ॥
देऊळ वाडा दोनी येरीती । हातोहातीं होतील ॥ १५८ ॥

१ खिडकी. २ साईबाबांस.

ऐकूनि ही शामाची उक्ती । बाबा आनंदें बरें म्हणती ॥
देऊळ पूर्ण झालियावरती । येऊं कीं वस्तीस आपणही ॥ १५९ ॥

लावूनि वाडियाकडे दृष्टी । बाबा करीत मधुर गोष्टी ॥
वाडा पुरा झालिया पाठीं । आपुले साठींच तो लावूं ॥ १६० ॥

तेथेंच आपण बोलूं चालूं । तेथेंच आपण अवघे खेळूं ॥
प्रेमें आपापणा कवटाळूं । भोगूं सुकाळू आनंदाचा ॥ १६१ ॥

असो तेव्हां श्रीसाईप्रत । माधवरावजी ऐसेंही पुसत ॥
हेची जरी अनुज्ञा निश्चित । पायासी मुहूर्त करूं कीं ॥ १६२ ॥

बरी आहे ना देवा वेळ । फोडावया आणूं ना नारळ ॥
'फोडफोड' म्हणतां तात्काळ । आणूनि श्रीफळ फोडिलें ॥ १६३ ॥

असो पुढें झाला गाभारा । मुरलीधर देवाचा चौथरा ॥
मूर्तीही एका कारागिरा । सोपविली कीं करावया ॥ १६४ ॥

पुढें आली ऐसी वेळ । बाबांस आलें दुखणें प्रबळ ॥
निकट पातला अंतकाळ । अंतरीं तळमळ भक्तांच्या ॥ १६५ ॥

बापूसाहेब अस्वस्थचित्तीं । आतां पुढें या वाड्याची स्थिति ॥
काय होईल नकळे निश्चिती । म्हणोनि खंती उद्भवली ॥ १६६ ॥

इत्तउत्तर बाबांचे पाय । मंदिरास या लागती काय?॥
लाखों रुपये जाहले व्यय । अंती हा व्यत्यय पातला ॥ १६७ ॥

बाबांनीं देह ठेविल्यावर । कशास मुरलीधर वा घर ॥
कशास वाडा अथवा मंदिर । दुश्चित्त अंतर बुट्टीचें ॥ १६८ ॥

पुढें कर्मधर्मसंयोगें । अंतसमय साई नियोगें ॥
जाहलें वाड्याचिया महत्भाग्यें । मना जोगें सकळांच्या ॥ १६९ ॥

'मजला वाड्यांत द्या ठेवून' । हें अंतकाळींचें बाबांचें वचन ॥
निघतां बाबांचिया मुखांतून । जाहलें निश्चित मन सर्वांचें ॥ १७० ॥

मग तें पवित्र साई शरीर । जाहलें गाभारिया माजी स्थिर ॥
वाडा जाहला समाधि मंदिर । अगाध चरित्र साईचें ॥ १७१ ॥
धन्य भाग्य त्या बुट्टीचें । जयाचिया गृहीं स्वसत्तेचें ॥
विसावे शरीर श्रीसाईचें । नाम जयाचें अति पावन ॥ १७२ ॥
असो ऐसी ही कथा पावन । परिसोनि श्रोते सुखसंपन्न ॥
हेमाड साईनाथासि शरण । सोडी न चरण क्षणभरी ॥ १७३ ॥
घडोत भोग इष्टानिष्ट । साई एक राखितां संतुष्ट ॥
वर्ततां मार्गें यथोपदिष्ट । लाधेल अभिष्ट अचूक ॥ १७४ ॥
कथा वक्ता आणि वदन । जेथें साई समर्थ आपण ॥
तेथें हेमाड कोठील कवण । उगाच टोपण नांवाचा ॥ १७५ ॥
म्हणोनि पुढें होईल प्रेरणा । तैसीच कथा येईल श्रवणा ॥
वेळीं होईल जी जी रचना । तियेची विवंचना कां आज ॥ १७६ ॥

इतिश्री संतसज्जन प्रेरिते । भक्त हेमाडपंत विरचिते ॥
श्री साई समर्थसच्चरिते । गीता विशिष्ट श्लोकार्थ
निवेदनं नाम ॥ एकोनचत्वारिंशत्तमोध्यायः संपूर्णः ॥

श्रीसद्गुरूसाईनाथार्पणमस्तु । शुभंभवतु ॥